

Şamil YEŞİLYURT*

YENİDEN DOĞUŞ BİÇİMLERİ VE *RUH ADAM* ROMANI

Öz: İnsanlık tarihi kadar eski olan ruhun ölümsüzlüğü fikri, bazen beden de korunması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Çünkü yeniden dünyaya gelen ruhun bir bedene ihtiyacı olacaktır. Ancak bedenin bir an önce ait olduğu toprağa gitme isteği, ruhun ise gökyüzüne yükselme eğilimi arasında ortaya çıkan paradoks, fanilik ile bakiliği sembolize etmiştir. Bu evrensel problemi farklı biçimlerde eserlerinde ele alan sanatçılardan Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* romanı ile daha çok ruhbilimcilerin ilgi alanına giren yeniden doğuş olgusu arasında yakın ilişki vardır. Bu çalışmada *Ruh Adam* romanının odak noktasını oluşturan ruhsal ve davranışsal devamlılık taşıyan ruhun ölümsüzlüğü ve yeniden doğuşu düşüncesi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Nihal Atsız, *Ruh Adam*, yeniden doğuş, ruh göçü.

FORMS OF REBIRTH AND *RUH ADAM* NOVEL

Abstract: The idea of the immortality of the spirit, which is as old as the history of mankind, reveals the idea that sometimes the body should also be protected. Because the spirit that comes to the world again will need a body. However, the body wants to go to the land that it belongs to as soon as possible. On the other hand the spirit tends to rise to the sky. Thus the conflict between the two symbolizes eternity with transience. Among the artists who deal with this universal problem in their works in different forms, there is a close relationship between Hüseyin Nihal Atsız's *Ruh Adam* novel and the rebirth phenomenon which is more interested in psychologists. In this study, the mind of immortality of spirit and rebirth spiritual and behavioral continuity, as focal point of the novel of *Ruh Adam*, will be dealt with in the thought of immortality and rebirth.

Keywords: Hüseyin Nihal Atsız, *Ruh Adam*, rebirth, spirit migration.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi;
Nevşehir/TÜRKİYE; samilyesilyurt@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlığın ezeli ve belki de ebedi olması kuvvetle muhtemel meselelerinden birisi, zamana hükmetmek ve ölümsüz olmak arzusudur. Gerek çeşitli halklara ait mitolojik söylencelerde dile getirilen örnekler gerekse dinî ve felsefi sistemlerde bu konuyla ilgili çok sayıda görüşün bulunması bile insanın bu konudaki arzu ve beklentilerini yeterince tatmin edebilmiş değildir. Öyle ki zamana hükmetmenin en somut göstergelerinden kabul edilen ölümsüzlüğe ulaşma, bu arzunun sonucu olarak destanlarda, halk hikâyelerinde, masallarda, mitolojik anlatılarda yer almış; bu evrensel arzudan kurmaca dünyanın imkânları dâhilinde dahi olsa arınmaya çalışılmıştır. Yaşam ile ölüm arasındaki paradoks ve var olma gayesi, beraberinde dünyadaki bedensel yok oluşun ötesinde ruhsal devamlılığın olup olmadığı meselesini ortaya çıkarmıştır. Yani beden yok olsa bile ruh ölümsüzdür ve varlığını fani âlemde de olsa bir şekilde sürdürür, yaklaşımı yeni tartışmalara zemin hazırlamıştır.

Ölümsüzlüğe ulaşma noktasında zaman ve beden arasındaki ilişki, Sharpe’a göre insanın ya da insana ait bir parçanın ölümsüzlüğünü gerçekleştirmek demektir. “Genel olarak söylemek gerekirse, insanın bu parçası beden değil, genellikle bedenin geçici bir sakini olarak kabul edilen ruhtur. Bazı dinlerde yeniden doğuş inancı, kurtuluş elde edilemediği müddetçe ruhun devamlı olarak maddeye bağlı olduğu anlamına gelir; bununla beraber, burada bile zamanın kendi kendisini ebedileştirdiği gerçek olmayan fenomen dünyasındakinin aksine, hakikat zaman dışıdır. Bazı dinlerde ruhun önceden mevcut olduğu, yani zamanın akışının dışında bir tabiata sahip olduğu ve ancak ölümlü bir bedenle bir araya geldiğinde zamanın içine sokulduğu kabul edilmektedir.” (Sharpe, 2000: 104) Bundan ötürü bedenin geçici oluşu, onun zamanla olan paralelliği ilkel ve modern pek çok inanış bakımından doğru kabul edilmiş, odak noktası ise zamanın ötesinde yer alan ruh ve onun yolculuğu olmuştur.

Dinî inanç, felsefi düşünce sistemi ve halk inanışlarında farklı biçimlerde algılanan; ufak nüanslarla reenkarnasyon, tenasüh, ruh göçü, tekrar doğuş ve yeniden doğuş isimleri yakıştırılan anlayış, özü itibarıyla manevi bir yolculuğun ardından ruhun erginlenmesi ve kemale ermesi sürecini karşılar. Kimi zaman ruhun aynı bedende gerçekleştirdiği yolculuk ve erginlenme kimi zaman da farklı bedenler, nesnelere, bitkiler ve hayvanlara geçerek devam eden bir ruhsal aktarımın yansıması olduğu kabul edilmektedir. “Ruhun insan bedenine intikaline *nesh*, hayvan bedenine geçmesine *mesh*, bitkilere hulûlüne *resh*, cansız varlıklara nakline de *fesh* denilmiştir.” (Güllüce, 2001: 2)

Yeniden doğuş, ruhun göçüşü ile birlikte bedensel değişimi taşıya bile ruh, özü itibarıyla sabit olup değişim unsurlarını bünyesinde barındırır. Geleneksel algı ile psikanalizin sunduğu imkânları bir araya getiren Jung, Freud, Schimmel, Frazer ve Eliade yeniden doğuş olgusunu modern biçimde yorumlamış ve sistematize etmişlerdir.

Platon, *Devlet* isimli ütöpik eserinde erdemli insanın davranışları ve uyması gereken kuralları anlatırken “...ruhlar yukarıki dünyaya, yeniden doğacakları dünyaya doğru atılmış, kayıvermişler yıldızlar gibi.” (Eflatun, 1975: 306) benzetmesini yapar. Dolayısıyla ruhun döngüsel yolculuğunun var olduğu gerçeğinden hareket eden ve yeniden doğuşu doğal bir varlık sorunu olarak

gören Platon'un bu görüşleri, Hristiyan dünyası üzerinde de derin izler bırakmıştır. Bununla birlikte Budizm, Hinduizm, Taoizm, Jainizm, Sihizm gibi Asya kökenli düşünce ve inanış sistemlerinde daha çok rastlanan "karma" anlayışı, Platon'un da işaret ettiği dünyevi eylemlerin niteliğinin sonraki hayatı belirleyici gücü taşıması anlayışıyla örtüşür. Aslında dünya ve ahiret arasındaki bu düalist etki, İlahî dinlerin insanoğluna yapmasını zorunlu kıldığı temel davranışları belirleme gücüne sahiptir.

Annamarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş* isimli eserinde inanç sistemlerini anlatırken İran menşeli Mitra dinî ayinlerinin son cümlesinin güneş tanrısı Mitra'ya hitaben söylenen "Lebbeyk ya Rab, suların sultanı, lebbeyk, arzın kurucusu, labbeyk, ruhun hükümdarı. Ya Rab, yeniden doğmuş, kendimi yükselterek vefat eder, yükseltilmiş ölürüm." (Schimmel, 1999: 77) ifadesi olduğunu belirtir. Bir anlamda arınmayı ve günahsız ve gönüllü biçimde tanrıya ulaşmayı dile getiren bu ayin, aynı zamanda yeniden doğmuş gibi olmayı dilemektir.

Babil ve Sümer söylencelerinin aksine Mısırlıların yalıtılmış bir kültüre sahip olduğunu ifade eden Rosenberg ise onların hak eden insanlar için yeniden doğuşu içerdiğini ve bunu da yeniden doğuş tanrısı Osiris'in gerçekleştirdiğini söyler. "Yeni ölmüş bir insanın ruhu Horus'un huzuruna çıkar ve yeniden doğuşu ne denli hak ettiğini göstermek için, hayatı boyunca yaptığı iyi işleri ona anlatır. Sonra Osiris, o insanın vicdanını temsil eden kalbini alır, büyük bir terazinin bir kefesine yerleştirir; diğer kefeye de yasayı temsil eden bir kuş tüyü koyar. Terazinin dengesi bir jüri tarafından kontrol edilir ve yasa tanrısı ve yasa yapıcı olan Tot sonucu kaydeder. İyi bir hayat sürmüş bir insanın kalbi tüyden daha hafif olabilir ve ona Osiris'in krallığında tıpkı dünyadaki gibi yaşayabileceği yeni bir hayat verilir. Eğer kalp, tüyden daha ağır gelirse, terazinin yanında oturan Çakal, o insanın kalbini ve mumyasını yer ve o, artık ölü olarak kalır." (Rosenberg, 2003: 258-259)

Dinî sistemlerin bireyi dünya ve ahirette mutlu olmaya sevk etme prensibi, dünyanın çeşitli yerlerindeki farklı din ve inançlara ait söylencelerin ortak motiflerle bezenmesine kapı aralamıştır. Yeniden doğuş bunların en yaygın olanlarından biridir. Eliade, "Mitoslar insanın yürüttüğü tüm sorumlu etkinlikler için geçerli paradigmaları, örnek modelleri korur ve aktarırlar." (Eliade, 1994: 12) diyerek aslında insanlığın evrensel değerlerine ve ortak motiflerine gönderme yapar; tekrarlanabilen birey ve toplum eylemlerini işaret eder. Frazer, Budist Tatarların manastırların başında bulunan ve Yüce Lamalar olarak görev yapan pek çok Buda'ya inandıklarını, bu Yüce Lamalardan biri ölünce ardından yas tutulmadığını, çünkü o kişinin bir çocuk biçiminde yeniden doğacağını düşündüklerini, asıl merak ettikleri şeyin ise onun doğacağı yeri bulmak olduğunu belirtir. (Frazer, 2004: 43-44) Hatta ölüm, yeniden doğma ve erginlenmede taklit yoluyla ritüeli tamamlamanın "yabanıllık" aşamasının ötesine geçmiş toplumlarda dahi sürdürüldüğü en azından izlerinin kaldığı da bilinen bir gerçektir. (Frazer, 1992: 321)

Yunan, Roma, Babil, Mısır, Hitit, Sümer, Avrupa, Hindistan, Çin, Japonya, Afrika, Amerika söylencelerinde yeniden doğuşun izlerine sıklıkla rastlanması, arkaik insandan miras kalan ruhsal paradigmalar ile ilgilidir. Jung, bu ruhsal

paradigmaları arketip olarak isimlendirmekte ve bu benzerliklere şaşılacak bir unsur gözüyle bakılmaması gerektiğini düşünmektedir. (Jung, 2005)

Kozmik olaylar ve özellikle gök cisimlerinin hareketliliği ile ilkel insanın inançları arasında paralellik kuran Eliade, güneşin ve ayın doğuş ve batışı ile evrenin ve insanın yeniden doğuş umutları arasındaki ilişkiyi izah eder. “...ayın erginleme törenlerindeki rolünü anlamak kolaydır, bu törenlerde ‘yeniden doğuşun’ ardından ayinsel ölüm gerçekleştirilir ve bu sayede ergin ‘yeni insan’ kişiliğiyle bütünleşebilir.” (Eliade, 2003: 185)

Hristiyanlıkta dönüşümü gösteren, ruhun arınmasını ve saflığını sağlayan ve *Yeni Ahit*'te yer alan vaftiz töreni, yeniden doğuş ritüellerinden en bilinenidir. Ancak “Dönemin agnostikleri, su gibi saf olmayan maddi tözün nasıl olup da maddi olmayan saf ruhu temizleyebildiğini...” (Paras, 2016: 158) sorgulayarak vaftizi tartışmaya açsa bile şeytanın ruh üzerindeki saltanatını yok etmede vaftizin etkili olduğu kanısı devam etmiştir.

Yahudilikte ise manevi arınmanın yeniden doğmak ile eşdeğer kabul edildiği ve din değiştirmenin esaslarından biri olan ritüel, Mikve'dir. “Tora'ya göre Yahudiliği seçen bir kişi yeni doğmuş bir bebeğe benzetilebilir. Mikve'ye giriş ana rahmine girmek, sulardan çıkış da yeniden doğuşu, yeni bir kişiliği simgeler.” (Besalel, 2001: 408)

İslamiyet'te yeniden doğuşu sembolik manada temsil eden pek çok örnek olmakla birlikte âlimler, ruh göçü ve buna paralel reenkarnasyon fikrinin İslami anlayışla bağdaşmadığı hususunda hemfikirdirler. Adnan Bülent Baloğlu tarafından da benzer biçimde değerlendirilmekle birlikte bir bakıma “...duyarlı ve sorumlu insan portresi oluşturma projesi...” (Baloğlu, 2016: 252) olarak algılanması yönüyle çok da zararlı görülemeyeceği ifade edilir. Çünkü ruhun ölümsüzlüğü ve döngüsel yolculuğu onun olgunlaşmasını ve değer kazanmasını, yücelik mertebesine ulaşmasını sağlayacaktır. Bu yönüyle reenkarnasyona “sakıncasız, hatta yararlı görülebilir” diyen Baloğlu'na karşın Scognamillo ve Arslan'a göre “reenkarnasyon’ veya ‘tekrar doğma’ diye bir şey yok. Din ile telif edilmesi mümkün değil, Kur'an buna delil değil. Aksine bu İslam'a vurulmak istenen bir darbenin uzantısı, Kur'an'a yamanmaya çalışan tutarsız bir inanç. Bunun ötesinde psikolojik bir bozukluk ve bir ruhi sapma.” (Scognamillo ve Arslan, 1999: 236) dır.

Çeşitli halklara ait bütün yeniden doğuş ritüel ve sembolleri, bu eylemin bir parçası olan bireyin ya da kolektif yapının başka bir varlık biçimine dâhil olma mücadelesi ve amacını gösterir. Önceki yaşama dair olumsuz kalıntıların temizlenebilmesi, beden ve ruhun arınabilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli şey, geçici olan bedenin terk edilmesi ya da daha önemlisi kalıcı olan ruhun erginlenmesini gerçekleştirmektir. Çünkü “Erginleyici ölüm, ruhsal hayatın başlangıcı için zorunludur.” (Eliade, 2015: 18) Erginlenme sürecinde bedensel değişimle birlikte ruhsal devamlılık sağlanır; ancak her seferinde kemale eren bir ruh oluşur.

Jung'un *Dört Arketip* ismiyle bir araya getirilen yazılarında o, yeniden doğuşu anlatırken *Kur'an-ı Kerim*'in 18. Suresi olan Kehf Suresi üzerine yaptığı analizden de söz eder. Dolayısıyla dinî, mitik ve psikanalitik tespitleri içermesi bakımlarından ve yeniden doğuşun pek çok hususiyetini ve çeşitlerini bir

arada bulundurması yönüyle Jung'un çalışması önemlidir. Ona göre yeniden doğuşun beş biçimi vardır:

1. Ruh göçü
2. Reenkarnasyon
3. Diriliş (resurrectio)
4. Yeniden doğuş (renovatio)
5. Dönüşüm sürecine katılım

Jung, yaşamın çeşitli bedenlerde devam etmesine *ruh göçü*; insanın kişiliği ve anılarının korunduğu, önceki yaşamlarının izlerini hissettiği, bunların kendi yaşamları olduğunu düşündüğü, yani eski yaşamlardaki ben bilincinin mevcut yaşamındakiyle aynı olduğunu anımsadığı duruma *reenkarnasyon*; insan var oluşunun ölümden sonra yeniden ortaya çıkmasına *diriliş*; bireysel yaşam süreci içinde yeniden doğmaya ve yenilenmeye *yeniden doğuş*; bireyin iradesi dışında gerçekleşen bir dönüşüm sürecine dolaylı katılıma ya da bu sürece bizzat tanık olmaya *dönüşüm sürecine katılım* nitelemesini yapar. (Jung, 2005: 47-48)

Bütün bu dinî, mitolojik, felsefi ve psikolojik görüşlerin yansıması olarak ortaya çıkacak yeniden doğuş formu ve bunun *Ruh Adam* romanındaki yansımaları bu çalışmanın esasını oluşturacaktır.

YENİDEN DOĞUŞ BİÇİMLERİ VE *RUH ADAM* ROMANI

Hüseyin Nihal Atsız'ın hayallerle hakikatler arasında gelgitler yaşayan roman kişilerinin dünyalarını sembolik unsurların da desteğini alarak kurguladığı *Ruh Adam* romanı, ilk baskısını 1972 yılında yapmıştır. Tarihi roman gibi başlayıp aşk ve macera romanı gibi devam eden eser, başlangıçta açılan ütopyik pencerenin sonda kapatılması ile tamamlanır. Bu yönüyle çok katmanlı ve farklı okuyucu kesimlerini kurmacaya dünyaya bağlama imkânına sahip olan romanın kompozisyonu prolog, temel vaka zinciri ve epilog kısımlarından oluşmaktadır.

Daha çok epik ve lirik eserlerde karşılaşılan ve dolaylı yoldan temel vaka zincirini yönlendirip okuyucunun zihninde temel vakaya dair çağrışımlar uyandıran prolog kısmı, aynı zamanda ütopyik bir dünyanın kurgulanmasıdır. Prologun daha ilk paragrafında mekân, zaman, kişi ve olay bütün olarak verilir. Uzun uzun tasvir ve tanıtlar yapılmaz. Kamlunçu ülkesi denilen ve romanın sonunda Ülker'in "Belki bugünkü Moğolistan'a..." (Atsız, 1997: 350) düşünüyor dediği bu hayali mekânda yaşayan Burkay, evli iken Açığma-Kün isimli kıza âşık olur; çok acı çeker. Karısı bu durumu öğrendiğinde Burkay'ın iyi olması için her yolu dener. Ancak Burkay, Şeytanlar Baş Madar'ın sözlerine inanarak karısını Naranta'ya adak verir ve ölmesine göz yumar; Açığma-Kün ile eş olur; fakat hiçbir zaman mutlu olamadan Açığma-Kün'ün ağzından seni seviyorum sözünü duymadan ölür; ruhu ebedi olarak ızdırap çekmeye mahkûm olur. Karısı ölürken ellerini göğe kaldırıp "Burkay! İyiliğe kemlik ettin. Tanrı seni bedbaht etsin. Kıyamete kadar, dünyaya her gelişinde ruhun ızdırap içinde çalkansın" (Atsız, 1997: 8) der; Tanrı bu dileği kabul eder. Burkay öldükten sonra da ızdıraptan kurtulamaz. Önce Burkay, ardından Selim'de devam eden bu ruhsal ızdırabın ve yeniden doğuşun başlangıcı

burasıdır. Burkay, her yıl bahar gelip çiçekler açtığında Açığma-Kün'ü görüp sevdiği çam ağacının yanında ruhu dolaşır ve "Izdırap çekiyorum. Sen de beni seviyor musun?" (Atsız, 1997: 9) diye inler. Bu Uygur masalının sonunda "O gündün bugüne kadar bin yıl geçtiği halde Burkay her bahar orada ağlıyor." (Atsız, 1997: 9) diyen anlatıcı, temel vaka zincirinin bulunduğu kısımdaki ruhsal devamlılığı ve Burkay'ın yeniden doğuşuna kapı aralayacağını ima eder.

Romanın çerçeve vakası olan prolog kısmı ile temel vaka zincirinin paralelliği dikkat çeker. Çerçeve hikâyedeki Burkay, temel vakanın başkişisi Selim Pusat'a dönüşür. Yine dış hikâyedeki Açığma-Kün temel vaka zincirindeki Güntülü ile özdeşleştirilir. Burkay'ın karısı fedakârlık ve idare edicilik yönüyle Ayşe'yle benzerlik taşır. Şeytanlar Başı Madar ile Yek, Selim Key ve Osman Fişer eşdeş kabul edilir. Her üçü de ırksız, milliyetsiz, kökensiz ve benzer davranışlar sergileyen kötülük sembolleridir. Dış hikâyede Madar'ın Burkay'ı ayartması üzerine yaşanan olaylar, iç hikâyede Yek'in Selim'e "Siz de kendinizden yirmi beş yaş küçük bir kıza âşık olabilirsiniz." (Atsız, 1997: 119) demesi üzerine Selim'de oluşan kafa karışıklığı ve devamlı bu cümlenin zihninde yankılanması, benzer biçimde onu harekete geçirici bir rol üstlenir. Dolayısıyla Madar'ın ruhsal devamlılığını taşıyan milliyetsiz, çirkin, soyadı bulunmayan Yek, şeytani vasfi taşımaktadır.

Dolayısıyla kişilerin bedenleri değişmekle birlikte davranışsal olarak tekerrür eden eylemler dizisinin aktörleri olmaları, Eliade'nin "...her türden insani eylem zamanın başlangıcında bir tanrı, bir kahraman ya da bir ata tarafından icra edilen bir eylemi tamı tamına tekrarladığı ölçüde geçerlilik kazanır." (Eliade, 1994: 36) düşüncesiyle bire bir örtüşür. Jung tekrarlanan bu davranışlara "arketip" demektedir.

Romanda dönüşüm ve devamlılığı ifade etmek için çeşitli yerlerde on beş defa tekrarlanan "iki bin yıl" önce yaşamış olma gerçeği anlatıcının ısrarla vurgulamak istediği geçmişin devamlılığını taşıma yaklaşımına dönüşür. İki bin yıl önce meydana gelen bir olayı unutamayan halk, Burkay'ın ölmekle alacağı cezayı yetersiz bulur; onun ruhunun da izdırap içinde kıvrınmasını ve dünyaya her gelişinde aynı acının katlanarak tekerrür etmesini ister. Romanın başlangıcından itibaren merkeze konulan ruhsal devamlılık fikri, epilog kısmına kadar devam eder. Burkay'ın hikâyesini okuyan kadına onu dinleyen erkeğin Mete zamanında dünyaya gelmiş olmayı tercih edeceğini söylediğinde kadının cevabı bu düşünceyi destekler:

"Kim bilir? Belki o zamanda da yaşamışsındır. Bu masalda nasıl Mete devrinin izleri, unsurları varsa sende de o zamana ait çok şeylerin bulunduğu muhakkak... Şu farkla ki, masalda o zamana ait şeyler kısıtlı şekilde bulunduğu halde sende yirminci asır kısıtlı olarak yaşıyor. Denilebilir ki, sen Mete ordusunun hiç ihtiyarlamadan bugüne erişmiş bir subayısın. Tenasüh akidesinin lehinde delil arayanlar seni görmelidir. Hoş, zaten o nazariye de pek ceffelkalem reddolunacak bir fikir değil ya..." (Atsız, 1997: 15)

Cevabına karşın erkeğin "tenasüh uydurması" demesi, roman boyunca tersi bir durumla karşılığını bulur.

Dış hikâyede olayın kahramanlarından Burkay, Açığma-Kün ve Madar'ın isimleri söylenir. Burkay'ın karısının ismi verilmez. Böylece cisminden ziyade

eyleminin devamlılığını taşıyacak başka kişilere kapı aralanır. Temel vaka zincirinde Burkey'in karısının eylemsel devamlılığını Ayşe gerçekleştirir. Selim ne kadar Burkey'sa Ayşe de o kadar Burkey'in eşidir. Ayşe ve Burkey'in karısı ne kadar dışa dönük ve hayat dolu insanlar ise Burkey ve Selim bir o kadar içe dönük ve kapalı birer kişiliğe sahiptir. Selim'in bütün soğukluğuna ve kapalılığına karşın eşine moral vermeye çalışan Ayşe'nin hayata olumlu bakması ve neticede âdeta kırılacak bir tarafının kalmaması, kendisini bir hastabakıcı olarak görmesi, Burkey'in eşinin benzer davranış biçimini çağırıştırır. Romanda Ayşe'nin arketipsel bir devamlılığın parçası olduğu ifade edilmez; ancak eylemlerin tekrarı, ruhsal dönüşümün farkında olmadan ve bilinçsizce taşınan yönünü işaret eder.

Bireylerin psikogenetik yoluyla kuşaklar ötesinden aktarılan davranışsal benzerlikleri mekânsal çağrışımlarla da örtüştürülmek istenir. Dış hikâyede Burkey'in Açığma-Kün'ü görüp âşık olduğu yer, büyük bir çam ağacının altıdır. Burkey oraya kırk gün boyunca gitmiş ve her gittiğinde Açığma-Kün'ü görmüştür. Bu sebepten Burkey için çam ağacının altı, âdeta kutsanmış bir huzur mekânı olmuştur. Diğer taraftan iç hikâyede Selim'in huzur mekânı Çamlı Kuru'dur. Onun Leyla Mutlak'tan geldiğini düşünerek dinlediği şiirleri ilk olarak burada işitmiştir. O şiirler üzerinden hareket ederek Güntülü'ye ulaşması vakanın seyrini değiştirmiş; Selim'i asırlar öncesine götürmüştür. "Bu sesi çok iyi biliyordu. Hatta işitmiş olduğu yeri de hatırlıyordu. Fakat içindeki garip bir duygu bu bilis ve hatırlayışın zamanını çok eski; inanılmayacak kadar eski zamanlara götürüyordu." (Atsız, 1997: 84-85) Güntülü'nün gözlerine baktığında Burkey'in Açığma-Kün'ün gözlerinden etkilendiği zamanki hissi taşır ve "Kendisine bakan bu yeşil gözler hiç de yabancı olmadığı halde aşinalığının çok eski, tasavvur olunamayacak kadar eski bir zamanda olması intibai Selim'i çileden çıkarıyordu." (Atsız, 1997: 127) diyen anlatıcı, âdeta geçmiş zamanda yaşanan olayı ve ruhsal devamlılığı işaret eder.

Gerek dış gerekse iç hikâyede temel odak noktası ölüm ve ayartma kurgusudur. Her ikisinde de şeytan tarafından ayartılan kişiler yaptıkları eylemlerin bedelini ödemişler ve hesap vermişlerdir. Burkey karısını öldürerek âdeta ilk günahı işlemiş ve bu eylem beraberinde zincir hâlinde başka hataları getirdiğinden iç hikâyedeki Selim'in davranışları arketipsel bir devamlılıkla ortaya çıkmıştır. Selim'in ölümle iç içe olması hem harp okulunda bulunması hem de yaşadığı olayların onu getirdiği nokta ile ilgilidir. Ayşe'nin de okuldaki ilk dersini beklerken öğretmenler odasında Makber'i okuması ve "Gönlüm dolu âh u zâr kaldı..." dizesinin defalarca tekrarlanması romana sinmeye başlayan ölüm düşüncesini gösterir. Benzer bir yönelişle Selim'in Harp Akademisi'nden yakın arkadaşı Şeref'in intihar etmesi; buna karşın vakadaki yönlendirici fonksiyonunu devam ettirmesi yine bu ölüm fikri ile ilgilidir. Hayal ile gerçek; ölüm ile yaşam arasında kurulan bu yakın bağ bir yandan eserin temel çatışmasını oluturur diğer taraftan ölüm üzerinden oluşturulacak yeniden doğuş fikrinin anlatılmasına zemin hazırlar.

Selim, intihar eden arkadaşı Şeref'i düşünürken beyninde garip diye nitelediği bir değişim ortaya çıkar ve bu durum kendisini çok eski zamanlara götürür. En ufak bir hadise, bir ses "...onda anlaşılmaz tedailer yaparak asırlarca evvelki bir zamanı, bir şahsı düşündürüyor, kendisi o zaman varmış da, o hadiseyi

veya şahsı hatırlıyormuş gibi oluyordu.” (Atsız, 1997: 80) Bu sebeple romanda sembolik bir anlam yüklenen ses, Selim’in arketipsel ruhunu harekete geçiren, onu geçmiş asırlara götüren bir köprü vazifesi görür.

Selim, orduda görevli bir yüzbaşı iken Harp Akademisi’nin son sınıfında önce hapse atılır; ardından askerlik mesleğinden uzaklaştırılır. Hayata, olaylara, insanlar arası ilişkilere bakışı daima harp sanatı üzerine şekillenir. Cumhuriyet rejimine karşı olan ve kralcılığı destekleyen Selim, manevi bir yolculuk içinde yaşadığı mahkeme sahnesinde hayatı boyunca desteklediği kralcılık sistemini iyi biçimde idare eden tarihî kişilerle karşılaşır ve yaptığından ötürü onlar tarafından suçlanır. Mete, hem asker hem teşkilatçı; Bilge Tonyukuk ve Kül Tegin çok iyi komutan; Çağrı Bey bir kahraman; her girdiği savaşı kazanan Afşin Beğ daima muzafferdir. Büyük komutanlar ve büyük askerlerin hangi şartlar altında yetiştiğini araştıran Selim, neticede “Büyük askerler krallıklarda yetişir.” (Atsız, 1997: 70) kanaatine varmış ve devamlı bu fikri savunmuştur. Dolayısıyla Selim, modern zamanlarda yaşasa bile ruhu ve mantığı daima asırlar öncesine ait kalmıştır. Düşünme sistemi, yaşam biçimi, kararları, muhakemeleri hep geçmişe dönüktür. Mahkeme sahnesinin hayal ile hakikat arasında bir yer işgal etmesi ise tıpkı Burkay’dan Selim’e miras kalan davranışsal unsurların varlığı gibi okuyucuyu kararsızlık içinde bırakır.

Açığma-Kün’ün iç hikâyedeki yansıması olan Güntülü, Ayşe tarafından anlatılırken konuştuğunda sözlerine hayran bırakan, gözlerinin büyüleyici etkisi olduğu düşünülen, hepsinden önemlisi “büyük bir ruh kudreti” (Atsız, 1997: 60) taşıdığı fikrini uyandıran bir kişi olarak tanıtılır. O, bu hâliyle âdeta geçmiş diyarlardan çıkıp gelmiş gibidir.

Ayşe Pusat’ın gözde öğrencilerinden Güntülü, Aydolu ve Nurkan’ın isimlerinin tıpkı Açığma- Kün gibi ışıkla ilgili kavramları taşıması, onlara Işık Kızlar denmesi bilinçli yapılmış bir sembolizasyondur ve ışığın arketipsel gücü ile alakalıdır. Jung, ilk çağlardan itibaren “Tanrı’nın, ‘ışık’ fenomeninin öncesinde ve üstünde olan tüm ışıkların ‘ilkingesi’ olduğu düşüncesini...” (Jung, 2005: 17) ifade ederken ışığa kutsal bir anlam yüklediğini vurgular. Selim’in mahkeme sahnesinde Moğol komutan Yüzbaşı Kubudak’la vuruşması gerektiğini emreden varlık, her türlü yaşam düşünün ötesinde yer alan büyük ışıktır. Bunu bir nevroz olarak kabul edersek Selim’in hastalandığında “...ışık gibi insanın gözlerini kamaştırıyor...” (Atsız, 1997: 209) sözünü birkaç defa tekrarlaması, yine bilinçaltındaki duygusal karmaşıklığın ışıkla bütünleşmesi olarak somutlaşır. Leyla Mutlak, Selim’in içinde bulunduğu aşktan kurtulabilmesi için ışıktan daha güçlü bir ışığa ihtiyaç olduğunu söyler. Bu ışığın kendisi olduğunu ifade ederek Selim’in kendisini sevmesine izin verdiğini söyler. Ancak Selim bunu ciddiye almaz. Zaten isim sembolizasyonu da kartezyenik biçimde kurulmuştur. Aydolu, Nurkan ve Güntülü gibi ışıkla ilgili kavramları taşıyan kişilere karşılık Leyla gibi gece ve karanlığı çağrıştıran varlığın kurgulanması, aradaki çatışmaları derinleştirmekten öte fonksiyon taşımaz. Öyle ki Ayşe’nin eski öğrencisi Leyla Mutlak kurguda nasıl yıllar sonra aniden Çamlı Kuru’da ve belirsiz biçimde ortaya çıkmışsa geldiği gibi sessizce gider; akibeti verilmez.

Jung'un bireysel yaşam süreci içinde yeniden doğma ve yenilenme için kullandığı *yeniden doğuş* tabiri, bir kez de Selim'in Güntülü'yü tanınmasıyla gerçekleşir. Öyle ki Güntülü'yle karşılaşana kadar hayata karamsar gözlerle ve ümitsiz biçimde bakan; ölüm sessizliğine dalan, hep sessiz kalan Selim, Güntülü ile birlikte ümitlenir ve heyecan duymaya başlar. Bu durum, bireyin hayattayken yaşadığı bir hadiseden ötürü yeniden doğmuş gibi olduğu yaklaşımıyla örtüşür.

Şiir tekniğinin kurgusal dünyayı hem destani bir havaya sokmak hem de lirizmi artırmak için kullanıldığı bir gerçektir. Bununla birlikte bireylerin düşünme biçimleri, kurmacanın gelişimi ve ruh göçünü işaret etmesi bakımlarından da önemlidir. Çamlı Koru'da işittiği sesin sahibini âdeta asırlardır arayan Selim, aynı mekânda gezinirken Güntülü'den bir şiir okumasını ister. Bunun üzerine Güntülü'nün okuduğu,

“Bir sır ki bu, ölsen bile asla açamazsın...

Anlatması imkânsız olan öyle bir an ki,

Hülyâdaki ses varlığının gâyesi sanki...

Bak emrediyor: Daldığın âlemden uyan ki,

Mutlak seveceksin beni, bundan kaçamazsın...” (Atsız, 1997: 160)

dizelerini dinleyen Selim, sesin sahibinin Güntülü olduğunu anlar. Ancak Güntülü daha önce hiç Çamlı Koru'ya gelmediğini söylemesine karşın Selim buna inanmaz. Hatta şiirin kime ait olduğunu soran Selim'e Güntülü'nün “Bu şiir sizin değil mi?” (Atsız, 1997: 160) demesi ve Selim'in ne zaman yazdığını dahi hatırlayamaması onu yine geçmişe götürür ve Güntülü, “Unuttuğunuza göre bin yıl önce yazmış olacaksınız.” (Atsız, 1997: 160) der. Hatta Selim'in “Ben bin yıldan beri yaşıyor muyum?” (Atsız, 1997: 160) sözünü Atsız'ın tırnak içinde vurgulaması, bu mevzunun uzatılarak Güntülü'nün, “Evet! Bin yıldan beri yaşıyorsunuz, hattâ belki de iki bin yıldan beri... Mete'nin, askerlerini sadakat sınavından geçirmek için sevgililerine, nişanlılarına, eşlerine ok atmalarını emrettiği ve büyük sevgileri dolayısıyla ok atmayanları idam ettirdiği zamandan beri...” (Atsız, 1997: 161) demesi, yeniden doğuş konusunda ısrarla kurulmaya çalışılan bağlantının izleridir. Aynı şekilde Selim'in Güntülü'ye yönelttiği siz de iki bin yıldan beri yaşıyor musunuz?, sorusuna Güntülü'nün “Neden olmasın?” (Atsız, 1997: 161) cevabını vermesi, dış hikâyedeki masala ve ikinci kez olarak bireylerin zamansal yolculuğun ardından yeniden doğuşuna vurgu yapmak amacını taşır.

“- İkimiz de iki bin yıl önce yaşadığımızı göre o zaman da tanışıyor muyduk?

Güntülü aynı esrarlı ses ve aynı büyük ciddiyetle cevap verdi:

- Elbette tanışıyorduk.

- Peki... Ben o zaman da bir subaydım. Ya siz neydiniz?

Güntülü, yırtıcı pars bakışlarını Selim'e dikti. Onu ürperten, hatta çıldırtan bir eda ile, şaşkınlıktan başını döndüren bir soğukkanlılıkla cevap verdi:

- Ok atılmayanlardan biri...” (Atsız, 1997: 162-163)

Güntülü'nün gözlerine her baktığında onu çok iyi tanıdığını bildiğini; fakat kim olduğunu bulup çıkaramadığını düşünen Selim, yüzyıllarca önceki zamanın duygusunu taşıyordu. Bundan ötürü Burkay'ın modern zamanlardaki ruhsal devamlılığının Selim olduğu vurgusu yinelenir.

Şeref'in intiharının ardından onun ruhuyla sık sık konuşan ve çektiği ızdırabı onunla da paylaşan Selim, yine bir gün albümü karıştırırken yanı başına gelen Şeref'le konuşur. Ona ızdırıp içinde olduğunu bunun yalnızca sevgiden kaynaklanmadığını söyler. Şeref'in yanıtı yine geçmiş zamana giden bir ruhsal devamlılığı gösterir.

“Biliyorum. Geçmiş hatırlayamadığın için ızdırıp çekiyorsun. Seninle Tanrıkut Mete'nin ordusunda birer yüzbaşı değil miydik? Sen o zaman da aşk yüzünden Tanrıkut'un buyruğuna karşı gelerek, bugün başka bir hüviyetle önüne çıkan sevgiline ok atmamak için idâm olunmamış mıydın? Pusat! İçinden gelen bu aksi dürtüş nedir? İki bin yıl sonra da aynı delişmenlikleri yaşamak sana yakışır mı?” (Atsız, 1997: 244) yanıtını veren Şeref, Selim'in kafasındaki karışıklığı giderir. Güntülü'nün ya da karanlıkta sesini duyduğu esrarlı kadının iki bin yıl önce idamına sebep olan sevgilisi olduğunu anlar. Bunu zaten Güntülü de ifade etmişti. Dolayısıyla yeniden doğuşun bilincine sonradan varan Selim'e karşın Güntülü bu bilinci daha önce edinmiştir. Üstelik Şeref'in odadan çıkarken göğsünden damlayan kanın kapı tokmağına bulaşması ve bunu Ayşe'nin görebilmesi, gerçeklik ile hayaller arasında gelgitler yaşayan okurun gerçekliğe yönelmesini sağlar.

Mahkeme celbi kendisine verildiği zaman sarhoş olan ve tebliği edilen yazıyı dahi okuyamayacak durumda olan Selim'in bunu sarhoşluk üzerine bir nevroz olarak mı gördüğü, yoksa gerçekliğin bir parçası mı olduğu çelişkisi arasında kalan okur, tercihte bulunamaz. Türk tarihinin önemli simaları ile mahkemede bir araya gelen Selim, her biri tarafından suçlu ilan edilir. Mete'nin söylemleri ise roman boyunca yeniden doğuşun izlerinin olup olmadığı yönünde belirleyici rol üstlenir. “Ben, Selim Pusat'ın milletini yaratan adam. Asıl adıımı unuttum. Şimdikiler bana Tanrıkut Mete diyorlar. Selim Pusat benim ordumda da bir yüzbaşıydı. Börü boyundan Kayı adında bir yüzbaşıydı. Bu Yüzbaşı Börü Kayı, sevgilisini hedef yaparak okla vurması için verdiğim buyruğa baş eğmediğinden idam olundu. Bir asker aldığı buyruğu yapmazsa o hiçbir şey değildir. Görüyorum ki, iki bin yılı aşkın bir zamandan sonra ruhu Selim Pusat'ta tecelli ederek yine bir kıza tutsak olmuştur. Suçludur. Er kişiler vuruşmak için doğarlar. Kızlara tutsak olmak için değil...” (Atsız 1997: 307-308)

Yedi yüz yıl öteden gelen ve Cengiz Han'ın ordusundaki kahramanlardan biri olan Yüzbaşı Kubudak'la vuruşmasına büyük ışığın buyruğuyla karar verilen Selim, bir anlamda kendi gölgesi ile yaptığı mücadeleyi kaybetmiş ve iki bin yıl öncesinden başlayan azap, bir kez daha tecelli etmiştir. “Gölge arketipi hem bireysel, hem de kolektif bir yön taşır. Bütün insanlarda var olan gölge figürü, okuyucunun eserle daha yakından bağ kurmasına sebep olacağı için estetik hazzın belirmesinde önemli bir işlev üstlenmiştir.” (Al, 2014: 500)

Romanın bittiği noktada ortaya çıkan epilog, vakanın gerçeklik ile hayal arasında kalan yönünde ütopyik gerçekliğe gönderme yapar. Gaipten, geçmiş zamanlardan hatta asırlar öncesinden duyduğu seslerle geleceğe yön veren,

geçmiş zamana bağlılığı bilinen kız lisesi öğrencilerinden Ülker, menşenin Kamlunçu olduğunu, eski Uygur yazısını babası ve ağabeyinin okuyabildiğini, ilk atasının adının Burkay olduğunu söyler. Hatta “Bir erkek, ‘İzdirap çekiyorum, sen de beni seviyor musun?’ diye ağlıyor, bir kadın da buna ‘Sus, sus, ben de izdirap çekiyorum’ diye cevap veriyordu.” (Atsız 1997: 352) diyerek en son duyduğu sesin bu olduğunu anlatır. Böylece bu yeniden doğuşun sürekli biçimde tekrarlanacağı ve yeni bedenlerde yeni maceraların olacağı yönünde metnin ucu açık bırakılır.

SONUÇ

Türk edebiyatında roman yazma anlayışının değiştiği ve daha çok bireye yönelmenin başladığı 1940’lardan sonra köşetaşı mahiyetindeki eserlerden *Huzur* (1949), *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* (1949), *Aylak Adam* (1959), *Tutunamayanlar* (1970), *Ruh Adam* (1972), *Anayurt Oteli* (1973) yazılmış; bu eserlerde varlık problemi sorgulanmış, kimliksizleşme olgusu ele alınmış ve bireyden başlayan ve bütün topluma yayılan sıkıntılar bazen tümevarım bazen de tündengelim yöntemleriyle dile getirilmiştir. Bu silsilenin halkalarından biri olan *Ruh Adam*, anlatım biçimi ve kurmaca tekniği olarak farklı yanlar taşımaktadır. Bunlardan biri, çalışmaya da konu olan yeniden doğuşu vurgulamak için romanın baş kısmına yerleştirilen prolog, onu tamamlayan bir epilog ve temel vaka zincirinde Selim Pusat ve Güntülü’nün geçmiş zamana dair göndermeleridir. Roman hakkında tespitler yaparken bu alanda faaliyette bulunan biliminsanlarının ortaya koyduğu teorik malzeme incelenmiş; yeniden doğuş olgusunun romanın odak merkezini oluşturduğu görülmüştür. Bu bağlamda kişilerin henüz isimlerinden itibaren oluşturulmaya çalışılan atmosfer ve yazarın yönsemesinin birer parçası olması, bireyden hareketle toplumsal sorunlara dönük tespitlerin yer alması, ideoloji ile roman tekniğinin harmanlanması ortaya farklı bir kurgusal dünyayı çıkarmıştır.

Romanda yeniden doğuş biçimleri arasında en çok karşılaşılan iki durum sıklıkla tekrarlanmaktadır. Birincisi İslami inanışla örtüşmeyen ruh göçüdür. Selim Pusat, Yüzbaşı Burkay’ın ruhunu iki bin yıl sonra taşıyan bir bedendir. Onun geçmişte yaptığı yanlış eylemi Selim de devam ettirir ve ruhu azap içinde kıvrır; nefsiyle hesaplaşır. Roman boyunca bu tür yeniden doğuşun etraflıca anlatıldığı pek çok örnek söz konusudur. Benzer kişiler ve örneklerle bu durumu çeşitlendiren yazar, Güntülü’yü de sürece dâhil eder ve onun da iki bin yıl önce yaşayan ve Mete’nin subaylarından birinin sevgilisi olduğunu söyler. Hâl böyle olunca Güntülü ile Selim’in iki bin yıl önce de aynı aşkı yaşadıkları ve birlikte oldukları vurgulanır. Burada Atsız, ruhsal devamlılıkla birlikte insanın evrensel probleminin asırlar geçse de benzer biçimlerde tekrarlanacağı düşüncesini vermeye çalışmıştır. Yek, Osman Fişer ve Selim Key de bu ruhsal yolculuk sonunda iki bin yıl öncesinden modern zamana gelmiş birer temsilî kişidir.

Yeniden doğuşun ikinci biçimi de Selim’in yaşadığı talihsizlikler neticesinde ruhsal durumunda değişiklikler olmasıdır. Öyle ki askerlik mesleğinden atıldıktan sonra Selim’in içine kapanık, asosyal ve problemlili bir kişi hâline dönüşmesi, yaşam süreci içindeki ruhsal dönüşümü ya da başka bir tabirle yeniden doğuşun bir başka boyutunu işaret eder. Selim etrafında yaşanan bir

diğer yeniden doğuş da onun önce Leyla Mutlak ve ardından Güntülü ile karşılaşması olmuştur. Bu vakitten sonra hayata daha pozitif bakmaya başlayan ve aşkın heyecanını tadan Selim, başka bir yeniden doğuşu yaşar.

Romanda odak merkezi Selim olduğu için yeniden doğuş biçimleri Selim ve onunla münasebette bulunan kişiler özelinde anlatılmıştır. Eser, bütün olarak ise ataların ruhunun sonraki kuşaklarda tekrarlandığı ve benzer formlarda sürdürüldüğü gerçeğini ısrarla vurgular. Bu, bazen davranışlarla bazen de ruh göçü ile sağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Al, H. İ. (2014), “Hüseyin Nihal Atsız’ın *Ruh Adam* Romanında Gölge Arketipi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi, V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, TUDOK 2014, 23-24 Haziran*, s. 491-500, İstanbul.

Atsız, H. N. (1997), *Ruh Adam*, İrfan Yayınevi, İstanbul.

Baloğlu, A. B. (2016), *İslam ve Reenkarnasyon*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Besalel, Y. (2001), *Yahudilik Ansiklopedisi Cilt 1*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul.

Eflatun. (1975), *Devlet* (Çev.) Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Eliade, M. (2003), *Dinler Tarihine Giriş* (Çev.) Lale Arslan, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Eliade, M. (2015), *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan Kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları* (Çev.) Fuat Aydın, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Eliade, M. (1994), *Ebedi Dönüş Mitosu* (Çev.) Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara.

Frazer, J. G. (1992), *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökenleri II* (Çev.) Mehmet Doğan, Payel Yayınları, İstanbul.

Frazer, J. G. (2004), *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri I* (Çev.) Mehmet H. Doğan, Payel Yayınevi, İstanbul.

Güllüce, V. (2001), *Reenkarnasyon İddiaları Karşısında Kur'an-ı Kerîm*. Yayınevi Belli Değil, Erzurum.

Jung, C. G. (2005), *Dört Arketip* (Çev.) Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul.

Paras, E. (2016), *Foucault Öznenin Yitiminden Yeniden Doğuşuna* (Çev.) Yunus Çetin, Kolektif Kitap, İstanbul.

Rosenberg, D. (2003), *Dünya Mitolojisi Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi* (Çev.) Koray Akten vd., İmge Kitabevi, İstanbul.

Schimmel, A. (1999), *Dinler Tarihine Giriş* (Edt.) Recep Kibar, Kırkambar Yayınları, İstanbul.

Scognamillo, G., Arslan, A. (1999), *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Ruhçuluk ve Reenkarnasyon*, Karizma Yayınları, İstanbul.

Sharpe, E. J. (2000), *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram* (Çev.) Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa.